

УДК 235.3

**О. Л. Польова,**  
*аспірантка кафедри давньої і нової історії України Волинського національного університету імені Лесі Українки*

## **ВИДАТНИЙ ВОЛИНЯНИН – СВЯТИЙ ЗИГМУНТ-ЩЕНСНИЙ ФЕЛІНСЬКИЙ, АРХІЄПІСКОП ВАРШАВСЬКИЙ**

*У статті відображено життя і діяння архієпископа Варшавського, Зигмунта-Щенського Фелінського, показано становище католицького духовенства за часів царського самодержавства.*

**Ключові слова:** *Римо-католицька церква, архієпископ Фелінський, національно-визвольне польське повстання.*

**Выдающийся волянянин – святой Зигмунт-Щенский Фелинский, архиепископ Варшавский**

*В статье отображена жизнь и деятельность архиепископа Варшавского Зигмунда-Щенского Фелинского, показано положение католического духовенства в период царского самодержавия.*

**Ключевые слова:** *Римско-католическая церковь, архиепископ Фелинский, национально-освободительное польское восстание.*

**Prominent Volyn is saint of Zigmund-Schenski Felinski, archbishop is Warsaw**

*Life and act of archbishop Warsaw is represented in the article, Zigmund-Schenski Felinski, position of catholic clergy is shown in the days of king's autocracy.*

**Key words:** *Catholic church, archbishop Felinski, national liberation Polish revolt.*

Волинська земля багата на визначних людей. Серед них архієпископ Варшавський Зигмунт-Щенсний Фелінський, заслугоує на особливу пам'ять і пошанування. Він любив Бога і Вітчизну, і готовий був до цілковитої самопожертви. Цей архієпископ ввійшов в історію як взірець людини із непохитним сумлінням і героїчними чеснотами.

Беатифікаційний процес архієпископа розпочав кардинал Стефан Вишинський у 1965 р. [4, с. 7], а через дев'ятнадцять років зібрана документація в подальшому була передана до Ватиканської конгрегації Канонізаційних Справ.

18 серпня 2002 р. у Кракові, під час свого останнього паломництва до

Польщі, папа Іван Павло II беатифікував архієпископа [9], а вже 11 жовтня 2009 р. папа Римський Бенедикт XVI зарахував до чину святих блаженно-го архієпископа Варшавського і засновника Згромадження Сестер Францисканок Родини Марії – Зигмунта-Щенсного Фелінського [4; 7]. «Він був великим свідком віри і пастирської любові в часи дуже важкі для народу і Церкви. Ревно піклувався про духовне зростання вірних, допомагав бідним і сиротам. (...) Перед початком січневого повстання застерігав, щоб уникнути непотрібне кровопролиття. Однак, коли повстання все ж розпочалося, відважно став на захист пригноблених», – так високо оцінив діяльність святого папа Римський під час канонізаційної промови [11, с. 28].

Зигмунт-Щенсний Фелінський народився в поміщицькій родині 1 листопада 1822 р. у селі Воютині, що неподалік від Луцька. Великий вплив на формування свідомості майбутнього архієпископа мала мати, Єва Вендорф – одна з видатних польських жінок XIX ст. [2, с. 435], яка пізніше стала патронкою Товариства польської культури на Волині [4]. До п'ятирічного віку Зигмунт ріс у Воютині разом з мамою. Батько працював у Житомирі і приїздив лише до родини на канікули та на Різдво. Тому виховання дітей та управління господарством повністю лягло на плечі матері. Дітей вона виховувала в атмосфері любові і довіри, і вони відповідали їй взаємністю. Пізніше у своїх спогадах Фелінський напише: «З материнською любов'ю слідкувала за всіма сторонами мого характеру, а знаючи мої здібності, дає поради, які, без сумніву, можна приймати, бо йдуть від привітності, від серця» [5]. У 1833 р. від туберкульозу помирає батько, а вже у 1836 р. Єва Фелінська разом з дітьми переїздить до Кременця, де віддає сина в місцеву гімназію, а сама стає активісткою підпільного товариства «Союзу польського народу», на чолі якого був Шимон Конарський. Вона відповідала за листування Конарського з підпіллям, а також створила організацію «Жіноче товариство», заснувала школу для дівчаток, де вчителями працювали її діти, а вона навчала їх читати. У 1839 р. за участь в польському визвольному русі Єву Фелінську було заарештовано і вислано в Березове Курської губернії [2, с. 435]. Серед цих подій формується світосприйняття молодого Фелінського. В одному з листів, який був написаний у 1839 р. до Томаша Словіцького, Фелінський ділиться роздумами, що нічого не може зробити для Польщі, що хотів їй служити, але має зв'язані руки. Однак вже добре розуміє, наскільки дорогою є йому Вітчизна [1, с. 16]!

Оскільки майно було конфісковане, діти залишились без засобів існування, і тільки завдяки знайомим сім'ї вони змогли продовжити здобувати освіту.

Молодий Фелінський записується вільним слухачем на математич-

ний факультет Московського університету, який у червні 1844 р. завершує з відзнакою. А у 1847 р. стає вільним слухачем у Сорбоні, де вивчає гуманітарні науки. В ті часи місто Париж було осередком польської еміграції, кузницею різних політичних, військових та соціальних програм. Тут він знайомиться і товаришує з Юліушем Словацьким, якого поважав як поета та громадського діяча, а також із Згмунтом Красінським, який заповнив Фелінського своєю філософією. «Бути поляком означає жити шляхетно і згідно із заповідями Божими – бути слугою Божим і слугою народу – це гасло стало ніби «гербом на прапорі», під яким сам хотів стати як прапорonoсець і повести за собою всю націю» [8, с. 14]. Після поразки повстання 1848 р. у Великопольщі, в якому він приймав участь, прийшов до висновку, що в ситуації, яка склалася, першоосновою мають бути не революційні виступи, а поглиблення та зміцнення духовного і морального виховання співвітчизників. А це під силу священику, який має доступ до широких верств населення і таким чином вбачав послугувати Вітчизні. Керуючись цим покликанням, він у 1851 р. вступає спочатку до Житомирської семінарії, а потім – завершує навчання 1852 р. у Петербурзькій католицькій духовній академії. Під час навчання Фелінський зарекомендував себе як людина, яка готова йти на любі жертви, заради Божої справи. Тому ректор і професори мали щодо нього велику надію. Саме в ті часи по Росії домініканців ставало все менше, і архієпископ Головінський запропонував заміщати їх єпархіальними священиками [8, с. 435]. Першою кандидатурою став Фелінський. Монаше життя йому подобалося і він подумував вступати в який-небудь орден. Тому в серпні 1855 р. архієпископ Головінський достроково висвятив Фелінського у священики і той приступив до парафіяльної роботи при храмі Святої Катерини в Петербурзі. Разом з тим продовжував вивчати богослів'я, історію церкви, латинську мову [8, с. 436; 1, с. 21]. Працював він, головним чином, як вчитель в школах, викладач філософії в академії, а також був духовним наставником студентів, важливу роботу вбачав у створенні притулку для бідних, сиріт і убогих, а також чернече Згромадження Сестер Родини Марії. Ця робота не залишилася непоміченою. Про нього, зокрема, писали: «Апостол, що має покору, науку, культуру», «найкращий священик Росії» [5].

Про ці відгуки стало відомо у Ватикані, й у січні 1862 р. папа Пій ІХ призначив Фелінського архієпископом, митрополитом Варшавським. Призначення викликало шквал емоцій як в пресі, так і в суспільстві. Цьому призначенню послугували події, які розгорнулися напередодні в Польському Королівстві. 5 жовтня 1861 р. пішов із життя архієпископ Варшавський Антоній Фіялковський, пишні проводи якого імператор

сприйняв як виклик Російській монархії, тому було запроваджено військовий стан в Польському Королівстві. Будь-які маніфестації, співання політичних гімнів в костелах придушувалися поліцією. Адміністрація Варшавської архієпархії, щоб спинити протистояння між людьми і поліцією, зупинити кровопролиття, прийняла ухвалу закрити всі храми, для припинення їх осквернення та в знак протесту проти дій влади [1, с. 23].

За задумом чиновників новий архієпископ Варшави мав відкрити храми, вирішити питання з консисторією і пригасити революційні настрої в польському суспільстві. Також новий пастор мав бути відповідальною, спокійною, врівноваженою людиною, яка могла ефективно вирішувати різні проблеми і походити не з цих земель [1, с. 24]. Кандидатура впала на Фелінського як священика, який такому призначенню буде вдячний і, надіялись, буде лояльним до влади. Перед від'їздом до Польщі майбутній архієпископ мав зустріч з імператором Олександром II, яка відбулася 25 січня 1862 р. У розмові Зигмунт Фелінський сказав, що не має іншої зброї, окрім духовної. «Авторитет Церкви і голос совісті – це єдині аргументи, які я можу вжити. Ручаюся, Ваша імператорська величносте, що не тільки як священик, але і як люблячий свою Вітчизну патріот, вважаю сьогодні революцію за найбільшу поразку для народу і через це буду всіляко старатися, щоб не допустити подібного нещастя. Якщо ж, раптом, божевільний народ не прислухається до моїх виступів і стягне на себе грізні наслідки репресій, я виконаю свої обов'язки священика і розділю з ним його горе, навіть якщо сам стану причиною своїх страждань» [8, с. 509].

Спочатку нового архієпископа в Польському Королівстві сприйняли з острахом, як людину царя. Прибувши у Варшаву, він розпочав обережно входити в справу, вивчати думку Апостольського Престолу відносно ситуації, яка склалася в Польщі. Фелінський, який завжди уникав політики, тепер сам опинився в самому її центрі. З однієї сторони, царат хотів зробити його своїм інструментом у придушенні революційних виступів, з іншої – польські повстанці надіялися на його прихильність і підтримку. Любе рішення Фелінського набувало політичного відтінку. В цих надзвичайно важких умовах він віддав всі свої сили справі церкви. Хоча архієпископ урядовав лише 16 місяців, він реформував діяльність семінарій, підняв на вищий рівень викладання в них, запросив добрих священиків і професорів, замовив нові посібники. Крім того, архієпископ турбувався про підвищення духовного та інтелектуального рівня духовенства, багато відвідав храмів Варшавської архієпархії. Архієпископ не обмежувався лише пастирською діяльністю, а організував громади Згромадження Сестер Родини Марії, які стали підтримувати польські міщани і аристократи. Діяльність архієпископа засуджували прибічники

революції, не було підтримки і серед духовенства. Не склалися стосунки і з державною владою, через його намагання захистити церкву від політики. «У Варшаві став, як Ангел Миру, закликаючи народ до розсудливості і плідної праці для добра країни. (...) Керуючись досвідом і реальною оцінкою ситуації, старався вплинути на заспокоєння розуму і стримати народ від проливання крові. Після вибуху січневого повстання, став на захист пригноблених» [6, с. 7]. Одна з відчайдушних спроб польського суспільства визволитися з-під гніту царизму вилилась у повстанні 1863–1864 рр. [3, с. 159]. Самого повстання архієпископ не підтримав, але подав у відставку разом з декількома членами Державної Влади Королівства. Маючи на меті захистити народ і церкву, він пише листа до царя. «...Кров тече рікою, а репресії замість того, щоб заспокоїти душі, тільки більше їх дражнять. Молю Вашу імператорську величність, в ім'я християнського милосердя, в ім'я інтересів обох народів, покладіть кінець цій боротьбі, яка веде до біди. ...Польщу не задовільняє адміністративна автономія; їй потрібне політичне життя. Зробіть поляків незалежним народом, пов'язаним з Росією, тільки узами Вашої Високоповажної династії. Це єдиний вихід, який може зупинити кровопролиття і призвести до сталого спокою... Вибачте пастиря, який є свідком страшних лихоліть, що зважився заступитися за своє стадо» [8, с. 598]. Після отримання цього листа Фелінського викликають в Петербург. Він розумів, що його чекає заслання, і до Варшави він не вернеться. У супроводі ад'ютанта Великого Князя Константина і двох поліцейських архієпископ прибув до російської столиці. В письмовому поясненні царю виклав свої думки, що любов до Вітчизни є вродженим почуттям і за це не можна нікого винити. Якщо час незалежності Польщі вже прийшов, то цьому ніхто не може противитися. Через три дні був висланий до Ярославля над Волгою, залишаючись на чолі архієпархії. Після того Варшавська архієпархія прийшла в збентеження. Ті, хто вважав митрополита прибічником царя, тільки тепер переконалися, що він був справжнім патріотом.

Під час перебування у засланні Фелінський займався пастирською діяльністю серед місцевого населення. Для декількох сотень католиків він став священником. Найбільшу свою кімнату переобладнав під каплицю, де проводив недільні богослужіння, хоча через деякий час йому заборонили виголошувати проповіді. Незважаючи на труднощі під час заслання, архієпископ завоював велику пошану серед місцевого населення. Все своє життя розумів як служіння Богу, духовне життя ставало все глибше, тому за двадцять років заслання став справжнім аскетом.

Після повернення з Ярославля, останні дванадцять років Фелінський прожив в селі Дзвинячці на Тернопільщині, яке в ті часи було під австрій-

ським пануванням. Тут він продовжує свою пастирську справу, а також піклується про відкриття і розширення Згромадження Сестер Родини Марії.

Великий син Волинської землі, котрому судилося стати святим у цілій католицькій церкві, який тепер є зразком для понад мільярду віруючих католиків на землі, так підсумував свій життєвий шлях: «Я не мав жодної претензії щодо того, щоб стати державним діячем; єдиною моєю амбіцією було завжди залишатися в правді, морально бути як прозорий діамант, а можливо – і чистим як діамант. Не кажу, що мені це вдалося при великих особистих злиднях, але таким був мій ідеал, моя мрія, а в практичному застосуванні цього принципу можу лише запевнити, що я ніколи не грав комедії, і нічого не вчинив із-за розрахунку, а завжди йшов за тим, що рахував правдою або обов'язком» [10].

### Список використаних джерел та літератури

1. Bp. Michal Godlewski. Tragedia arcybiskupa Felinskiego (1862–1863) szkis historyczny. – Warszawa, 1997. – 79 s.
2. Брокгауз Ф. А., Ефрон И. А. Энциклопедический словарь / под ред. проф. И. С. Андреевского. – СПб., 1902. – Т. XXXV. – 476 с.
3. Гаврилюк С. В. Историчне пам'яткознавство Волині, Холмщини і Підляшшя (XIX – початок XX ст.) : Монографія. – 2-ге вид., доп. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 536 с.
4. Денисюк Н. Волинська скеля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://monitor-press.com/index.php?option=com\\_content&view=article&id=92%3A2009-12-30-12-40-13&catid=77%3A2009-07-16-14-11-05&Itemid=177&lang=uk](http://monitor-press.com/index.php?option=com_content&view=article&id=92%3A2009-12-30-12-40-13&catid=77%3A2009-07-16-14-11-05&Itemid=177&lang=uk)
5. Денисюк Н. Тут жила свята людина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://monitor-press.com/index.php?option=com\\_content&view=category&layout=](http://monitor-press.com/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=77&Itemid=177&lang=uk&limitstart=25)
6. [blog&id=77&Itemid=177&lang=uk&limitstart=25](http://monitor-press.com/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=77&Itemid=177&lang=uk&limitstart=25)
7. Зигмунт-Щенский Фелінський – новий святий Церкви // Воля з Волині. – 2009. – Ч. 5 (90). – С. 6–7.
8. Założyciel zgromadzenia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.siostryfranciszanki.pl/index.php?option=com\\_content&task=view&id=41&Itemid=43](http://www.siostryfranciszanki.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=41&Itemid=43)
9. Zygmunt Szczesny Felinski. Pamietniki. Opracowal, przygotowal do druku i opatrzył przedmowa Eligiusz Kozlowski. – Warszawa, 1986. – 761 s.
10. Подячна Служба Божа за св. Зигмунта Фелінського у Львові [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.christusimperat.org/uk/node/20411>
11. Римсько-Католицька Церква має нового святого – коріння якого з України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.catholic-media.org/ua/index.php?option=com\\_content&task=view&id=1428&Itemid=1](http://www.catholic-media.org/ua/index.php?option=com_content&task=view&id=1428&Itemid=1)
12. Jacek Giebułtowicz. Arcybiskup Feliński a powstanie styczniowe // Bunt Młodych Duchem. – 2010. – № 1 (53). – S. 28–31.